

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2840>

Number: 33 , p. 315-328, Spring I 2015

**KÜRESELLEŞMEYE KARŞI MİLLİ KÜLTÜRÜ
KORUMA VE YAYMA ÇABASI: YUNUS EMRE
TÜRK KÜLTÜR MERKEZLERİ ÖRNEĞİ**

*AN EFFORT FOR PRESERVING AND SPREADING OF THE
NATIONAL CULTURE AGAINST GLOBALIZATION: CASE
OF YUNUS EMRE TURKISH CULTURAL CENTERS*

Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan GÖKTOLGA

*İnönü Üniversitesi İdari ve İktisadi Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler
Bölümü*

Arş. Grv. Bekir GÜNDOĞMUŞ

Şırnak Üniversitesi İdari ve İktisadi Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü

Özet

Küreselleşmeden genellikle ekonomik faaliyetlerin dünya çapında birbirine bağlanması, bağlantılı hâle gelmesi anlaşılmaktadır. Bu yönüyle ele alındığında küreselleşmenin sermaye, yönetim, istihdam, bilgi, doğal kaynaklar ve organizasyonun ulusallıktan çıkıp, tam anlamıyla birbirine bağımlı hâle geldiği bir ekonomik ve siyasî yapılanma olduğu görülmektedir. Ancak, yakın zamana kadar ekonominin gölgesinde kalan küreselleşme analizlerinde son yıllarda kültüre verilen önem küreselleşmenin kültür üzerindeki etkisini ve kültürün karşı tutumlarını irdelemeyi zorunlu kılmıştır. Küreselleşme kuşatıcı etkisi nedeniyle her kültürden birçok değeri ortadan kaldırmakta, dönüştürmektedir. Ancak kültürel erozyon, küresel arenada bir güce sahip kültürlerden ziyade bu dinamikleri ellerinde bulunduramayan ülkelerin kültürlerinde daha yoğunlukla hissedilmektedir. Bu durum küresel aktörlerin kültürel erozyondan hiç etkilenmediği anlamına gelmemektedir elbette, lakin etkilenme düzeyi farklı olmaktadır. Nitekim hızlı küreselleşme olgusunun gelecekte birçok kültürü yok edebileceği düşüncesi halen geçerli görülebilmektedir. Küreselleşme karşısında milli kültürlerin sürekliliğinin korunarak değil yayılarak devam ettirileceği düşüncesi yeni yaklaşımları da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin son dönemde dünya genelinde temsilcilikler yoluyla yaygınlaştırdığı Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri'nin, Türk milli kültürüne ne gibi bir katkı sunacağını ortaya koymak önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Kültür, Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri, Kültürel Küreselleşme

Abstract

Until recently, the importance of culture in analysis of the globalization under the shadow of the economy, necessitated examining the impact of globalization on culture and counter-attitudes of culture. The idea that the continuity of national cultures in the face of globalization would proceed by spreading, not by preserving, also brought about new approaches. In this context, it is important to determine what kind of

supports Yunus Emre Turkish Cultural Centers, will contribute to the Turkish national culture.

Key Words: Globalization, Culture, Yunus Emre Turkish Cultural Centres, Cultural Globalization

GİRİŞ

Sosyal bilimlerde küreselleşme ile ilgili öne çıkan temel tartışmalardan birisi hiç kuşkusuz küreselleşmenin kültürel kaynaklı etkileri olmaktadır. Özellikle 11 Eylül sonrası yaşanan gelişmeler, ekonominin gölgesinde kalan kültürün görece ön plana çıkmasını sağlamıştır. Medeniyetlerin çatışması, kültür emperyalizmi, tarihin sonu, Amerikanlaşma, kültürün melezeleşmesi, kü-yerelleşme gibi kavramlar küreselleşmenin kültürel kodlarını anlama çabası sonucunda ortaya atılan yaklaşımlar olmuştur.

Bugünkü anlamıyla bakıldığında küreselleşme olgusunun daha çok 1960'lerden sonra yaşanan gelişmelerde aranması doğru olacaktır. O yıllardan günümüze değin gelinin noktada küreselleşmenin tek bir sonuç çıkartmadığı, aynı anda birbirinden farklı sonuçlar ortaya koyduğu söylenebilmektedir. Birbiriyle çatışan, çelişen ama aynı zamanda uzlaşan beklentilerin hep birlikte yaşandığı görülmektedir.

Küreselleşmenin kültürler üzerinde homojenleştirici etki yapacağı ve küresel kültürün yaygınlık kazanacağı öngörüsüne karşın, küresel iletişim imkanları en küçük bir kültürel dokunun dahi dünya genelinde öne çıkmasına sebep olarak bu beklentiyi deforme etmiştir. Ne var ki, bu iletişim imkanları dünya üzerinde birbirinden binlerce kilometre uzaklıkta olan ama birbirinin kopyası arabaları kullanan, aynı mimari evlerde oturan, aynı fast-food zincirlerinden yemek yiyen, aynı kılık-kiyafeti giyen bir yapıyı da beraberinde getirmiştir. İşte bu durum kültürel değişimlere ön ayak sayılabilecek yeni yaklaşımları doğurmuştur.

Kendi içinde dinamik bir yapıyı barındıran kültür, küreselleşme sürecinde her ülkede farklı süreçler yaşayabilmektedir. Bazı kültürler üzerlerine gelen bu küresel dalga karşısında öz değerlerine daha yoğunlukla sahip çıkmayı tercih ederken bazıları ise tepkisiz kalmayı ve sürecin akışını izlemeyi seçenek olarak kabul edebilmektedir. Ancak küreselleşmenin bir şekilde tüm kültürler üzerinde olumlu ya da olumsuz izler bıraktığı yadsınamaz bir gerçeklik olarak görülebilmektedir. Bu noktada küresel kültüre karşı ülkeler kendi değerlerini, kültürlerini takip edebilme gayesiyle bir takım adımlar atmaktadır.

Kültürel küreselleşmeye karşı milli kültürlerin son yıllarda öne çıkan tavrı Mevlana'nın "pergel metaforu" benzeri bir tutumu içermektedir. Bilindiği gibi, pergel metaforu, iki ayaklı pergelin bir ayağının ana noktada sabit durmasını, diğer ayağının ise serbestçe dolaşmasını ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Milli kültürler de bir taraftan kendi öz değerlerini, kültürel dokularını muhafaza ederken diğer yandan ise diğer kültürlerle etkileşim, iletişim içerisine girmeyi tercih etmektedir. Dış dünyaya kapalı bir yaşam sürülmesinin günümüz dünyasında mümkün olmadığı düşünüldüğünde bu tercihin, ülkelerin kültürlerini muhafaza edebilmesine katkı sağlayacağı söylenebilmektedir. Lakin bu tercih sonucunda ne tam anlamıyla milli ne de küresel olan "melez kültür"lerin ortaya çıktığının görülmesi de gerekmektedir.

Bu çalışma kapsamında küreselleşmenin kültürler üzerinde gösterdiği etkiye değinilecek, bir örnek olacağı düşüncesiyle Türkiye Cumhuriyeti tarafından yürütülen Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri ele alınacaktır. Bunun öncesinde küreselleşmenin kavramsal tanımı ve tarihsel süreci, literatürde küreselleşme ile ilgili ana kaynak olarak kabul edilen yayınlardan yararlanılarak aktarılmaya çalışılacaktır.

1. KAVRAMSAL AÇIDAN KÜRESELLEŞME OLGUSU VE MİLLİ KÜLTÜR

1.1. Küreselleşme Nedir?

Kimi zaman birbiriyle örtüşen kimi zaman da çatışan bir yapıda olması nedeniyle kolay ele gelmeyen “kaygan” bir kavram olarak nitelenen (Heywood, 2011: 189) küreselleşme, son yılların sıklıkla kullanılan sözcüklerinin başında yer almaktadır. Kavramın neyi anlattığına dair bir uzlaşıdan söz edilememektedir. Öyle ki, bazıları küreselleşmeyi ulus-devletin sonunu getirmekle itham ederken (Beck, 2009: 172), bazıları ise onun ulus-devletin sınırlarını belirginleştirdiğini (Robertson, 1999: 296) iddia etmektedir. Benzer şekilde küresel dalganın farklılıkları kabul etmediği ve hatta onları ortadan kaldırdığı savunulurken aynı küresel dalga sayesinde farklılıkların farkındalık oluşturduğu da dile getirilmektedir. Aslına bakılırsa bahsedilen tüm bu karşıt fikirlerin kendi içinde bir gerçekliği barındırdığı söylenebilmektedir. Kullanımın yönü ve kavramın içerdiği muhteva, süreci değerlendirme tarzı ile yakından ilgilidir. Küreselleşmenin varlığı kabul edildiğinde, sonuçları itibarıyla her gruba, topluma, kültüre farklı etkide bulunacağı da kabul edilmesi gereken bir durumdur. Bu nedenle birbirine taban tabana zıt küreselleşme tanımının yapıldığı görülebilmektedir ki, bu olağan bir sonuçtur.

Küreselleşmenin ne zaman başladığına ilişkin bir ortak bakış söz konusu değildir. Kongar (1997), üç aşamaya ayırdığı küreselleşmede birinci aşamanın Neolitik dönemde Tarım devrimiyle başladığını söylerken, Robertson (1999: 293), küreselleşmenin Avrupa’da feodalizmin çöküş evresinde şekillenmeye başladığını, Dahrendorff ise 1969 yılında Ay’a ayak basılmasıyla mavi kürenin farkına varıldığını, akabinde gelen Çernobil faciası ve nükleer silahlanma gibi olumsuzluklar neticesinde küresel bilincin ortaya çıktığını savunmaktadır (Adam,2003). Küreselleşmeyi “büyük oranda bir mit” olarak niteleyen Hirst ve Thompson ise bugünkü anlamıyla küreselleşmiş bir ekonominin ortaya çıkışını 1870’lere kadar götürmektedir (2009: 44). Bu düşünceye destek veren Dani Rodrik, küresel piyasanın geçmişte de yaşadığını söylerken, 19. yüzyıl sonlarında dünya ekonomisinin bugünküne göre çok daha birbiriyle ilişkili olmasına vurgu yapmaktadır (2009: 65). Kısacası küreselleşmenin tanımında olduğu gibi, tarihsel sürecinde de farklı yaklaşımlar söz konusudur. Ancak bu husus bir eksiklik olmaktan ziyade yapılan okumanın çerçevesiyle ilgilidir. Kavram ve tanımlamada yaşanan bu farklılıklara karşın, alanla ilgili yapılan çalışmalarda bazı ortak noktaların da oluştuğunu belirtmek yararlı olacaktır. Bunlardan birincisi, ilk kez ne zaman başlamış olursa olsun, 1990’lı yıllarda tüm dünyada sosyal değişim ve dönüşüm çarpıcı bir şekilde hız kazanmıştır. İkincisi, bu değişim ve dönüşüm ülke ve toplumlar arasında artan ağlar, ilişkiler, etkileşimler meydana getirmiştir. Bu gelişmeler küresel bilinci ve farkındalığı ortaya çıkarmıştır. Üçüncüsü ise küreselleşmenin ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel ve ideolojik etkileri dünyanın her noktasında mevcuttur (Güzelsarı, 2012: 238).

Tarihsel sürece bir kez daha bakacak olursak, bugünkü anlamıyla küreselleşmenin kodlarını Sanayi Devrimi’nde aramak yerinde olacaktır. O dönemin habercisi olarak teknolojik sembollerden biri sayılan buhar makinesinin dokuma tezgahlarıyla birlikte ulaşım alanında deniz ve demiryolu taşımacılığında da kullanılması, geliştirilen yeni üretim teknikleriyle çok çeşitli ve bol miktarda üretilen malların uzak ülkelere daha hızlı ve daha ucuz fiyatlarla satılmasını kolaylaştırmıştır. Dolayısıyla, günümüzde sıklıkla kullanılan “küreselleşme” süreci, henüz o yıllarda ulaşım, taşımacılık ve haberleşme araçlarındaki gelişmelerle yeni bir ivme kazanmış, Sanayi Devrimi sonrası giderek artan uluslararası ticaret hacmiyle bariz bir boyuta erişmiştir. Bu bakımdan, Sanayi Devrimi, daha XVIII. yüzyılda, adı o yıllarda küreselleşme olmasa da, içinde bir değişim/dönüşüm süreci oluşturmuştur. Tarihin akışını pek çok bakımdan etkilemeye başlayan bu süreç, 1960’lı yılların başlarında iletişimde “transistor”un kullanımıyla ikinci bir çıkış yakalamış; 1970’lerden sonra bilişim teknolojisinde “mikro chip”lerin icadı, keza

uydu antenleri ve internet erişimi sayesinde çağa damgasını vurmuştur (Mahiroğulları, 2005: 1276). Günümüzde kitle iletişim araçlarının, teknolojik yeniliklerin devletler üstü bir yapıya kavuştuğu, etki alanının neredeyse kontrol edilemez hale geldiği bir dönem yaşandığı söylenebilmektedir. Tahrir Meydanı'nda Hüsnü Mübarek'e karşı sosyal medyada örgütlenilmesi, ABD'de "Wall Street'i İşgal Et" eylemlerinin dünya gündemine girebilmesi, İsrail'e karşı direniş gösteren Hamas'ın, tüm teknolojik önlemlere karşın İsraili askerlerin kişisel e-mail ve cep telefonu numaralarına ulaşabilmesi ve hatta her birine mesaj gönderebilmesi, küreselleşmenin tarihsel süreçte geçirdiği dönüşümü göstermektedir. McLuhan'ın "küresel köy" vurgusunun temelinde de bu dönüşüm görülmektedir.

Küreselleşmeden genellikle ekonomik faaliyetlerin dünya çapında birbirine bağlanması, bağlantılı hâle gelmesi anlaşılmaktadır. Bu yönüyle ele alındığında küreselleşmenin sermaye, yönetim, istihdam, bilgi, doğal kaynaklar ve organizasyonun ulusallıktan çıkıp, tam anlamıyla birbirine bağımlı hâle geldiği bir ekonomik ve siyasî yapılanma olduğu görülmektedir. Jürgen'e göre küreselleşme kavramı, kredi araçlarının temini, dağıtımını ve kullanımının merkezileşmesi ve buna bağlı olarak finansmanın üretim üzerindeki hakimiyetinin artması; bilgi yapısının ve uzmanlık sistemlerinin daha çok önem kazanması; global oligopollerin öneminin fazlalaşması; milletler üstü bir işadamları sınıfının ortaya çıkması ve millî devlet gücünün küreselleşmesi ve milletler üstü bir ekonomik diplomasinin ortaya çıkması şeklinde beş ayrı başlıkta ele alınabilir (Güzelsarı, 2012: 237; Adam, 2003). Bir yönüyle mevcudu ortaya koyan bu bakış açısına karşın, küreselleşmenin salt ekonomik eksenli okunmaya çalışılması yanıltıcı olacaktır. Dicken'in (2000: 251) deyimiyile "her birimiz küresel bir ekonomik sisteme ebeveynlerimiz ve onların ebeveynlerine göre daha fazla dahil olmuş durumdayız". Nitekim bizleri etki altına alan ekonomik küreselleşme siyasal ve kültürel kodlarımızda da değişiklik yapabilmektedir. Hindistan'daki bir bilgisayar programcısının ABD'deki ya da Avrupa'daki işverenine/iş ortağına eş zamanlı hizmet sunabiliyor olması, Burma'daki haşhaş ekimi ile Berlin'de yapılan uyuşturucu ticaretinin ilişkisi, küreselleşmenin dünyanın bir bölgesindeki toplulukları bırakın başka bir şehir ya da ülkeyi başka bir kıtadaki gelişmelerle etki altına alabildiğini göstermesi açısından manidardır (Held, vd., 1999: 2). Günümüzde dünyanın birçok ülkesinde birbirinin kopyası arabaların, kılık-kıyafetin, mimarinin, fast-food tarzı yemek yemenin yaşanıyor olması, küreselleşmenin boyutunu ifade etmektedir (Bostancı, 1990: 32). Bu nedenle küreselleşme salt ekonomik etkileriyle değil toplumsal yaşamın tüm noktalarına yaptığı etki ya da katkılarıyla değerlendirilmelidir.

Küreselleşmeye yönelik yapılan çalışmalarda ekonomik, siyasal ve kültürel boyut olmak üzere üç ayrı başlık ele alınmaktadır. Küreselleşmenin siyasal ayağı; Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra dünyanın tek kutuplu hale gelmesini ifade ederken, egemen olan güce, bugünkü adıyla ABD'ye atıf yapmaktadır. Ekonomik ayağı; uluslararası sermayenin egemenliğine işaret etmektedir. Bu egemenlik bütün ülke ve güçleri aşan bir şekilde gelişmiştir. Kendine has mantığı, tarzı ile tüketiciyi, toplumu yönlendirebilmektedir. Bu durum dünyayı tek tipleştirirken, diğer taraftan da üretim verimliliğinin küresel ekonomide belirleyici ölçüt olmasını sağlamıştır. Küreselleşmenin kültürel ayağı ise iki ayrı tutum oluşmasına neden olmuştur. En küçük bir kültürel farklılığı dahi vurgulayarak dünya ile buluşturma yetisine sahip olan küreselleşme, bir taraftan tüm unsurları sürece dahil ederken diğer yandan da farklılıklara saygıyı salık vermektedir. Küreselleşmenin bu etkisi "mikro milliyetçilik" tutumuna neden olarak gösterilmektedir. İkinci oluşturduğu kültürel tutum ise kültürel benzerliğin önünü açmasıdır (Kongar, 1997).

1.2. Milli Kültür

Kültür kavramı “tarihi, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddî ve manevî değerler ve bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, Ziya Gökalp’e ait olan bir kavramla hars” olarak ve “bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü” şeklinde tanımlanmaktadır. Elbette sosyal bilimlerde sıklıkla rastlanıldığı gibi bir kavram üzerine çok sayıda tanımlama yapılabilmektedir, ancak bazıları genel kabul görmektedir. Kültür kavramında yaygın kabul gören tarif ise kültürün, insanın doğaya kattıklarının bileşeni olduğu yönündeki tanımlamadır (Kösoğlu, 2009: 10). Biraz daha açmak gerekirse kültür; içerisinde, dinden gelen ibadet, dua, beddua, inanış, dine dayalı edebi eserler, edebiyat, müzik, mimarlık, resim, dokumacılık, el sanatları, giyim-kuşam, düğün ve matemler gibi maddi-manevi sayısız uygulamayı barındırır (Ercilasun, 2009: 21). Ziya Gökalp’in (2007) “hars” diye nitelediği kültür kavramı, ziraat alanında ekilmemiş bir tarlayı “ekip biçme” (toprağı işleme) anlamı taşımaktadır. Bu açıdan yaklaşıldığında kültürün, bireylerin zihinlerini yetiştirmek, şuurunu beslemek gibi bir yönü olduğu anlaşılabilir (Ülken, 2008: 10). Malinowski kültürü; aletlerden, tüketim mallarından, anayasal belgelerden, insana has düşünce ve becerilerden, inanç ve geleneklerden oluşan bütünsel bir toplam olarak nitelemektedir. Bu yönüyle kültür kısmen özerk, kısmen de eş güdümlü kurumların oluşturduğu bir bütün olmakta ve mekansal süreklilik, uzlaşma, kan bağı, siyasal örgütlenme gibi bir takım ilkeleri içinde barındırmaktadır. (1990: 39-42).

Kültür statik değil dinamik bir yapıdadır, değişmeden, hep olduğu gibi kalması beklenemez. Zamana, siyasal-sosyal ve ekonomik yapıdaki gelişmelere bağlı olarak değişikliğe uğrayabilir; başka kültürlerle karşılıklı olarak alışverişte bulunabilir. Kültür değişimlerinde önemli olan husus, dayatmacılığa kaçmadan, pergel metaforunda olduğu gibi ana yapı muhafaza edilerek çağın gereklerine göre kendiliğinden yeni şekil kazanması, başka bir ifadeyle “gelişerek” değişme süreci yaşayabilmesidir (Mahiroğulları, 2005: 1279). Kültürün bu değişime açık yapısı doğasıyla ilgilidir ki, kültür dinamik ve canlı bir sosyal varlık olarak kabul edilir. Yeni durumlar karşısında çözümler üretmesi, uyum sağlaması, tepki göstermesi, cevap vermesi bu yüzdendir (Atasoy, 2009: 833). Bu noktada gözden kaçırılmaması gereken husus, kültürün dinamik olmakla birlikte, kırmızı çizgilerini belirlemesi açısından statik bir tarafının da olduğudur. Pergel metaforu nitelemesi bu nedenle vurgulanmıştır. Nitekim, Pieterse (1995) kültürün ‘teritoryal’ ve ‘transyerel’ olmak üzere iki yönü olduğunu, teritoryal kültürün yerleşmiş öğrenme sürecini, transyerel kültürün ise genel insanlık birikimi olarak doğa-kültür ikileminden yararlandığını söylemektedir (Pieterse’den aktaran Özyurt, 2005: 81). Bütün bu tanımlamalardan sonra kültürü en genel anlatımıyla “zihnin etkin olarak geliştirilmesi” şeklinde ifade etmek mümkün görünmektedir (Williams, 1993: 8).

Milli kültür kavramı ise, belirli bir milleti, diğerlerinden ayırmak için kullanılan bir kavramdır. Bu aynı zamanda, farklılıkları da kabullenmenin alameti sayılabilir (Kongar, 2008: 31). Milli kültür kavramı ile o milletin ayırt edici özelliklerini oluşturmak için gösterilen çaba ve faaliyetlerin bütünü anlaşılacaktır (Ülken, 2008: 10). Kültürü ulusal ve etnik farklılıklarla tanımlayan Kymlicka, kurumsal bakımdan belirli bir toprak parçası ya da yurttta yaşayan, ayrı bir dile ve tarihe sahip, soy bağları olan bir cemaatin kültürü oluşturduğunu söyler. Yani Kymlicka, kültür ile ulusu veya halkı aynı anlamda kullanmaktadır (1998. 49). Bu perspektif, milli kültürü olmayan bir toplumun tahayyül edilemeyeceğini, zira böylesi bir durumda o toplumun devamının mümkün görülmeceğini işaret etmektedir. Bu sebepten ötürü milletler kendi kültür yapılarını bu farkındalıkla oluştururlar. Bunun bir sonucu olarak da milli kültürler; geleneklerin oluşturulduğu, yeniden şekillendirildiği, etnik özlerin yeniden

parlatıldığı devlet oluşturma süreçlerinde meydana çıkarlar (Featherstone, 2006: 41). Smith'in milli kültürlerin özel, zamana bağlı, anlamlı ve sınırlarının belli olmasının kabul edilmesi gereken bir gerçek olduğu yönündeki yaklaşımını burada hatırlatmak gerekmektedir (2009: 299).

Bu yüzdendir ki, küreselleşme sürecinde de sıklıkla gündeme geldiği gibi, insanlığın bütünleşmesi, tekipleşmesi durumunun söz konusu olması doğru kabul edilmemektedir. Zira, insanlık aynulaşması mümkün görünmeyen farklı milletlerden meydana gelmektedir (Atasoy, 2009: 829). Konuya benzer şekilde yaklaşan Smith, ulusal kültürlerle karşı küresel (global) kültürü "hatırasızlık" olarak nitelendirmektedir. O'na göre, geleneksel kültürler, uzun dönemlerde tarihsel koşulların oluşturduğu kimlikleri anlamaya katkı sağlamaktadır. Toplumun kimliğinden kastedilen, dil-din veya alışkanlıklar gibi o toplumun duygu ve değerleridir. Bu duygu ve değerler; o toplumun kuşaklar boyu devam eden deneyimlerinin sürekliliğini, özel olayları ile şahıslarının anılarını ve o toplumun üzerindeki ortak kader duygusunu ifade etmektedir. Bu nedenle ortak kültürel kimliğe karşı küresel bir kültür anlayışı hatırasızlık olmaktadır (Smith, 2009: 300).

2. KÜRESELLEŞME-MİLLİ KÜLTÜR İLİŞKİSİ/ÇATIŞMASI

Küreselleşme ile kültür arasında derin bir etkileşim ve ilginin var olduğu, günümüzde yadsınamaz bir gerçekliğe dönüşmüştür (Kalb ve Land, 2009: 271). Bu durumun varlığını, simgesel ifadenin biçimleri olarak kabul edilen dil, görüntü ve müzikle ilgili gelişmelerde aramak doğru adrese gitmemize yardımcı olacaktır. Bilinmektedir ki, küreselleşme ile birlikte kültürel etkinin hacmi ve kapsamı, internet ve diğer teknolojik gelişmeler nedeniyle dünya genelinde yaygınlaşmıştır. Görüntü ve düşünceler, daha kolay ve hızlı bir şekilde yayılmaya başladıkça, insanların gündelik yaşamlarını derinden etkilemeye başlamıştır. Günümüzde kültürel uygulamalar kent ve ulus gibi sabit yerellikleri aşarak küresel temaslarla etkileşim yoluyla yeni anlamlara dönüşmektedir (Çetin, 2008: 127). Özyurt'a göre teknoloji ve medyadan aldığı bu güçle kültürel küreselleşme; tüketim ve kitle kültürünün yayılması, hayat tarzlarının giderek tekdüzeleşmesi, küresel sorunlardan haberdar olunması, ulusal kültür ve kimliklerin zayıflaması şeklinde sonuçlar ortaya çıkarmıştır (2005: 85). Ancak bu zayıflama ulusal kültürlerin ortadan kalkışının değil, yeni biçimler almasının yolunu açmıştır. Küreselleşme sürecinde, kültürler zorunlu değişime uğramış ve yerel farklılıklar ortaya çıkarılarak eski kültürler yeni biçimler almıştır. Bu, eski kültürlerin geleneklerinden kopmasına, hissizleşmesine de zemin hazırlamıştır elbette (Smith, 2009: 297).

Benzer durum kimliklerin, farklılıkların ortaya çıktığı postmodernizmde de geçerlidir. Postmodernizm bir taraftan kimliklere vurgu yapıp, farklılıkları ortaya çıkarırken diğer yandan ise milli kimliklere saldırır. Küreselleşme de bu durumdan yararlanır. O nedenle küreselleşmeyle homojenleşmesi beklenen dünyaya farklılıklar damgasını vurur (Kızılcelik, 2012: 53). Robertson, küreselleşme ile postmodernizm arasındaki bu ilişkiyi anlatırken, modernitenin "evrenselin tikelleşmesi"ne neden olduğuna dikkat çekerek, postmodernizmin de "tikelin evrenselleşmesi" anlamı taşıdığına vurgu yapmaktadır (1999: 169). Bilindiği gibi sınırları içinde tek dil, tek kültür, tek kimlik oluşturmayı hedefleyen ulus-devlet tüm politikasını bu minvalde yürütmek için buna yönelik kurumlar da oluşturmaktadır. Ulus inşa sürecinde çokkültürlü yapıya karşı tekkültürcü yapı ön plana çıkarılmaktadır. Ancak süreç içerisinde ulus devletlerde bazı grupların tekkültürcü yapıya uyum sağlarken bazılarının ise buna direnmeye yöneldiği ve kendi uluslarını oluşturma gayretine girdiği görülmüştür (Tok, 2006: 21). Küreselleşmenin hızlandırdığı bu süreç, birbirinden farklı kültürlerin, kimliklerin

baskın olanda toplanamayacağını, en azından bunun tam tersi bir etki yapabileceğini göstermektedir.

Günümüzde toplumların birbirleriyle etkileşimi zaman-mekan sınırlamalarının değişime uğramasıyla oldukça kolay hale gelmiştir. Appadurai bu etkileşimin beş alanda toplandığını dile getirmektedir (2009: 403-405): Bunlar sırasıyla; etnik alan (ethnoscapes), medya alanı (mediascapes), teknoloji alanı (technoscapes), finans alanı (finanscapes) ve ideolojik alan (ideascapes) dır. Appadurai etnik alan ile, değişen dünyayı şekillendiren insanların (turistler, göçmenler, mülteciler, sürgünler, misafir işçiler ve hareket halindeki diğer insan grupları) oluşturduğu etkileşim alanını ifade ederken, medya alanı ile gazeteler, dergiler, televizyon istasyonları, film stüdyoları gibi bilgi araçlarının elektronik olarak üretildiği ve kültürel temasların sıklaşmasını sağlayan alanı tasvir etmektedir. Dünya genelinde bugüne kadar görülmemiş hacimde ve hızda para akışının ve bu akışın kışkırttığı piyasa işlemlerinin yapıldığı ve yayıldığı alan finans alanını oluştururken, yüksek ve basit, mekanik ve bilgiye dayalı teknolojinin kapalı sınırları bile aşacak yaygınlıkta ve hızda akışının yarattığı alan ise teknolojik alanı içermektedir. Appadurai'nin ideolojik alanını ise, özellikle Aydınlanma kökenli ideolojilerin ve fikirlerin dayandığı kavramların (özgürlük, refah, insan hakları, egemenlik, temsil ve demokrasi gibi) etkin olduğu alan oluşturmaktadır.

Toplumlar arasındaki bu yoğun iletişim alanları, Amerikanlaşma, McDonalddlaşma gibi kavramları da beraberinde getirmiştir. Küresel gücü elinde bulundurması nedeniyle ABD'nin, küreselleşmenin de temel aktörü konumunda olması Amerikanlaşmayı beraberinde getirirken, McDonalddlaşma kavramını ortaya atan Ritzer de kültürel küreselleşmeyi yemek kültüründen örnekler vererek aktarmaya çalışmıştır. Ritzer'e göre, McDonalddlaştırma sadece yemek sanayisinde değil eğitimden sağlığa, zevklerden politikaya hatta aile yapılarına kadar geniş bir alanda küreselleşmeye atıfta bulunmaktadır (Ritzer, 2009: 371). Tüketicilerin dünyanın her tarafından istedikleri ürünü satın alabildiği günümüzde nasıl milli ekonomiden bahsedilemiyorsa (Perraton vd, 2009: 27), o toplumlarda süreçten etkilenmeyen milli kültürden de bahsetmek zor olacaktır. Bu noktada, açıklayıcı olmaları nedeniyle, karşımıza "hegemonya" ve "homojenlik" kavramları çıkmaktadır. Gün geçtikçe dünya ülkeleri ekonomide, siyasette, sanatta daha çok benzer hale gelirken (homojenleşme), bazı ülkeler bu süreçte belirleyici rol oynamaya (hegemonya) başlamaktadır. Sözcüme, dünya genelinde giyim tercihleri benzeşirken bu tercihlerin Batılı değerler etrafında şekillendiği görülmektedir. Ekonomik olarak benzeşen dünyada Tokyo'da yaşanacak bir gelişme tüm dünya piyasalarını alt üst edebilecekken, bu piyasaları ellerinde bulunduran ülkeler yalnızca G-8 ülkeleri olmaktadır. Akademik çalışmalar daha kolay ve derinlik elde edebilecek durumdayken, eğitim modeli olarak ABD, Avrupa modeli öne sürülmektedir. Kısacası, benzeşirken aynı zamanda hegemonyanın etkisi altına girilmektedir (Mazrui, 2009: 417-418). Wallerstein bu durumu kolonyal dönemi örnek göstererek açıklamaktadır: "Yayılmacı Avrupalılar için bu ülkelerin kaynaklarını sömürmek ahlâki ve siyasi bir vazifeydi. Sonuç olarak yayılmacı Avrupalıların öteki ülkelerin kaynaklarını sömürmesi ve ödül olarak kâr elde etmeleri hususunda hiçbir yanlışlık yoktu; çünkü nasıl olsa kaynakları bu şekilde sömürülen insanlar da, bu süreçten ikinci derecede avantaj elde edeceklerdi" (Wallerstein, 2009, 109).

Robertson'a göre küreselleşme ile birlikte dünya tek bir mekâna küçülmüş, dünya bilinci yoğunlaşmıştır (1999: 283). Fakat bu küresel teklik yani "tek bir mekâna küçülme" yalın bir tektipleşme anlamına gelmez. Bu, insanların farklı yaşam düzeylerinin birbirleriyle etkileşime girdiği karmaşık bir toplumsal ve fenomenolojik durumu ihtiva eder. Bir başka ifade ile küresel insanlık durumudur (Tomlinson, 2009: 400). Giddens'in küreselleşmeyi "uzaktan etki" olarak tanımlamasını (Kızılcıkelik, 2012: 12) bu yönden değerlendirmek mümkündür. Zira

kültürün küreselleşmesi ile onun homojenleşmesi aynı anlamı taşımamaktadır. Küreselleşme ile var olan geleneksel yapıya karşı bir etki söz konusu olabilir, ancak buna karşılık o yapının kendini muhafazaya almak için çaba sarf etmesi de olağan bir sonuç olmaktadır. Sözelimi geleneksel aile yapısını, dini değerleri olumsuz anlamda etkilediği düşünülen küreselleşmeye karşı direnç gösterilmesi, farklı organizasyon ve hareketlerle mücadeleye girişilmesi bu yüzdendir (Gelekçi, 2003: 139). Dolayısıyla taraflar birbirinden etkilenirken diğer yandan da farklılıklarını ortaya koyabilmektedir veya en azından bunun ihtiyacını hissetmektedir. Bu nedenle aynılık ve farklılığın birbirlerini destekleyen karşılıklı politikası, kültürel küreselleşmenin başat özelliği olarak görülmektedir. Appadurai ortaya çıkan bu durumu “muzaffer olan evrensel fikirlerin ve direnen tikel düşüncelerin başarılı ikiz Aydınlanması” olarak tarif etmektedir (Appadurai, 2009: 411). Her ne kadar Cihad kavramı ile neyi kastettiği pek anlaşılmasa da Barber’in Cihad ve McDünya’sında da benzer çelişkili bağlılık durumu geçerlidir. McDünya bir taraftan Cihadı tehdit edip diğer yandan desteklerken, Cihad da hem McDünya’ya başkaldırmakta hem de ona arka çıkmaktadır. Bu çelişkili bağlantı, kültürel küreselleşmeyi anlamada parametre olmaktadır. Ulusları homojen bir küresel lunaparka yönlendiren McDünya’ya karşı Cihad; emperyalizme, tekdüzeliğe, moderniteye, kapitalizme karşı kızgın tepkinin yansıması olmaktadır (Barber, 2009: 331). Bu düşüncenin aksi yönünde eleştiriler ise kültürel küreselleşmenin, her ne kadar farklılıkları ortaya çıkardığı söylene de, homojenleştirme etkisinden ötürü kültürel çeşitliliğin kaybolmasına neden olduğunda yoğunlaşmaktadır (Tomlinson, 2009: 397). Milli kültürlerin küresel dalgadan hiç etkilenmediğini ya da bu dalgadan ötürü tamamen kaybolmayla karşı karşıya kaldığı söylemleri iki ayrı ucu işaret etmektedir. Ancak bu durumda bir üçüncü şık ortaya çıkmaktadır ki, bu şık “kültürel melezlenme” kavramında kendini bulmaktadır. Küreselleşme sürecinde artan kültürel trafik, kültürlerin yerelliğini/millîğini beraberinde sürüklediğinden, küresel sahnede görücüye çıkan kültürel pratikler birbirine karışmakta ve yeni, karmaşık, melez kültür biçimleri türemekte, ulus devletin homojenleştiriciliğine karşın heterojenlik öne çıkmaktadır (Kymlicka, 1998: 36). Bir taraftan yerel/millî kültürlerden kopma yaşanırken diğer yandan ise onlara sahip çıkma güdüsü artmaktadır. Dikotomi (ikilik) olarak adlandırılan bu yapı bütünleşmenin bölünmeyi de beraberinde getirdiğini göstermektedir (Bülbül, 2009: 16). Küreselleşme tartışmalarına olumlu etkileri bağlamında yaklaşan Ulrich Beck, küreselleşmenin ulus ötesi toplumsal ilişkiler ve alanlar ortaya çıkardığına dikkat çekerek, bu sayede yerel kültürlerin öne çıktığını ve üçüncü kültürlerin teşvik edildiğini dile getirmektedir (2009: 173). Modern üretim ve tüketim kalıplarında dönüşüm yaşanması da bu süreci hızlandırmıştır. Örneğin tüketim toplumunda bireylerin otantiklik arayışına girmesi, etnik ya da yerel kültürlerin üretim yaparak kendini pazarlamasının yolunu açmıştır (Özyurt, 2011: 523).

Küreselleşmenin içinde barındırdığı bu çelişkili bağ, yeni kültürel ifade biçimlerinin oluştuğuna dair bir görüşün ortaya çıkışını da beraberinde getirmiştir. Bu görüşün akla ilk gelen ismi ise Roland Robertson’dur. Dünyada bir taraftan küresel bir kültür oluşurken yani homojenleşme yaşanırken, diğer taraftan da farklılıkların varlığını koruması hatta giderek belirginleşmesinin nasıl mümkün olacağı sorusuna Robertson (1999: 278) “küresel ve tikelin eşanlılığı” kavramı üzerinden yanıt vermektedir. Küreselleşmenin varlığı ve dünyayı tek bir mekan haline getirdiği doğrudur, ancak onun toplumları “göreceleştirerek eşitlediğini” de (Robertson, 1999: 214) görmek gerekmektedir. Bu ise küresel kültür ile millî kültür arasında oluşum süreci bağlamında bir benzerlik oluşu fikrini beraberinde getirmektedir. Toplumlar kültürlerini oluştururken iletişim halinde oldukları küresel sistemin başka toplumlarından nasıl etkileniyorsa bu durum küresel kültür için de geçerli bir durumdur. Robertson bu nedenle küresel kültürü “farklı kültürlerin özgül etkileşimlerinin bir ürünü” olarak tanımlamaktadır

(1999: 187). Dile getirilmek istenen şey, yerelin küreselleşme ile birlikte tamamen ortadan kaybolup, silinmeyeceğidir. Gerek kültürel gerek de ekonomik bakımdan yerel, küresel ile ilintilidir ve yerel her zaman var olmaya devam edecektir. Zira küresel süreç tek taraflı işlememekte, küresel yerelin biçimlenmesinde, değişmesinde, yönlendirilmesinde ne kadar bir etkiye sahip ise yerel de küresel üzerinde (aynı yoğunlukta olamasa da) benzeri etkilere sahiptir (Durdu, 2009: 62).

Robertson, küresel ve yerel olanın eşanlılığını daha net ortaya koyması için yeni bir kavram ihtiyacı olduğu düşüncesinden hareketle, literatüre Japon iş dünyasında yerel koşullara uyarlanan "küresel taslak" anlamındaki "dochakuka"dan hareketle "glokalleşme" kavramını kazandırmıştır (1999: 280). Sonradan yoğun ilgi gören bu kavram, içeriği itibarıyla cevap aranan soruların bir kısmına da yardımcı olmaktadır. Bir taraftan homojenleşirken diğer yandan ise farklılığın farkındalığının yoğunlaştığı bir dünyanın "glokalleşme" (küyerelleşme) kavramı ile anlaşımının kolaylaştığı varsayılmaktadır. Tomlinson (1999), Robertson'un ortaya koyduğu kavramsal çerçevenin bir taraftan bağlam olarak kapsadığı bütünlük ve kapsayıcılık kavramlarını muhafaza ederken, öte taraftan da birleşme ve farklılaşma süreçlerinin aynı anda gözlemlenebildiği bir dünyadaki ampirik karmaşıklıklarla başa çıkabilmesi bağlamında isabetli olduğunu dile getirmektedir (Balci, 2006: 31).

Burada önemli olan nokta; küreselleşme karşısında belirginleşme ihtiyacı hisseden yerelleşmenin sınırları net çizilmiş eski milli kimliklerle karıştırılmamasıdır. Nitekim, yerelleşme küreselleşme ile birlikte var olmakta, bir diğer ifade ile bu iki olgu birbirini tamamlamaktadır (Kaygusuz, 2011: 49). Bir toplum salt yerel kalarak ayakta durmakta zorlanır kabulünde isek, aynı zamanda o toplumun salt küreselleşmenin akışına kendisini bırakmasının da mümkün olmadığını zımnen kabul etmiş oluruz. Önemli olan nokta küresel ile yerelin eşzamanlı yürüyebilmesindedir.

3. KÜRESELLEŞMEYE KARŞI MİLLİ KÜLTÜRÜ KORUMA VE YAYMA ÇABASI

Küreselleşme kuşatıcı etkisi nedeniyle her kültürden birçok değeri ortadan kaldırmakta, dönüştürmektedir. Ancak kültürel erozyon, küresel arenada bir güce sahip kültürlerden ziyade bu dinamikleri ellerinde bulunduramayan ülkelerin kültürlerinde daha yoğunluklu hissedilmektedir. Bu durum küresel aktörlerin kültürel erozyondan hiç etkilenmediği anlamına gelmemektedir elbette, lakin etkilenme düzeyi farklı olmaktadır. Nitekim hızlı küreselleşme olgusunun gelecekte birçok kültürü yok edebileceği düşüncesi halen geçerli görülebilmektedir.

Küresel dalgaya karşı kültürlerin alacağı pozisyon bu noktada önem arz etmektedir. Zira küreselleşme etkisine giren toplumların kendi kültürlerini çağa uygun bir biçimde geliştirip geleneksel kaynaklardan aldıklarını çağdaş sentezlerle geliştirmek zorunda olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla kültürlerin yok olma sürecine gireceği olgusu karşısında, kültürün sürekliliğinin "korunarak" değil "yayılarak" sağlanabileceği ortaya çıkmaktadır (Artun, 2005). Küresel sıkıştırmaya ve küresel akımların yoğunluğuna gösterilen küreselleşme karşıtı reaksiyonlar yerel/milli kültürlerin güçlü savunmaya yönelmesine yol açmaktadır. Bunlar yerel/milli kültürleri ve merasimleri yeniden canlandıran ve taklit eden ya da yenilerini icat eden bir mahiyet arz edebilmektedir (Featherstone, 2006: 47). Elbette bu durum daha baskın olan kültürlere karşı verilen mücadeleyi anlattığından böyledir. Buna karşın kültürel küreselleşmenin temel aktörü sayılan ABD veya İngiltere dahi kendi yerelliklerini koruma gayretinde olabilmektedir. Amerikan kültürünü yayma amaçlı Amerikan Kültür Dernekleri, İngiliz kültürünü tanıtan British Council, Fransa'nın Fransız Kültür Merkezleri, Alman kültürünün sembolü Goethe Enstitüsü gibi kurumlar bunun somut örnekleridir. Bu kurumlar

ile ülkeler, bir taraftan kendi vatandaşlarına güçlü imajı vermeye çalışırken diğer yandan ise dünya ülkelerinin birçoğunda açılan temsilciliklerle, planlı bir kültür politikası yürütmektedir.

Çalışmanın konusu olması itibarıyla Türk kültürünü tanıtmaya gayesiyle kurulan Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri'nin kuruluş süreci ve yapısını incelemek bazı ipuçları verebilecektir.

3.1.Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri: Kuruluş Süreci ve Yapısı

Kültürel diplomasi açısından büyük önem taşıyan Türk Kültür Merkezleri'nin kuruluş sürecini SSCB'nin dağılmasıyla birlikte başlatmak yerinde olacaktır. Zira Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nden (SSCB) ayrılarak bağımsızlığını ilan eden Kazakistan, Tacikistan, Özbekistan, Azerbaycan ve Kırgızistan'dan oluşan bu devletlerle ortak bir dile, hafızaya ve kültüre sahip olunması Türk Kültür Merkezleri oluşumuna giden yolu açmıştır. Bu noktada Türkiye'nin Osmanlı bakiyesi bir ülke olması nedeniyle taşıdığı potansiyelin de yadsınamaz etkide bulunduğunu söylemek gerekmektedir. Türkiye'nin, Orta Asya'da yeni kurulan ülkelerde yaşayan soydaşları için sosyal, ekonomik ve kültürel alanda yaptığı çalışmalar, kurumsal bir çerçeve ihtiyacını ortaya çıkarmış, bu nedenle Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) 1992 yılında faaliyete başlamıştır. Geçen sürede bölge ülkelerinde kaydedilen gelişmeler yeni ihtiyaç ve talepler doğurmuş, bu ise TİKA açısından teknik yardım faaliyetlerine ağırlık verilmesini gerektirmiştir. Kültürel yönden ziyade ekonomik temelli gelişen bu yapıya karşı, özellikle 2000'li yıllara gelindiğinde, gerek Türki cumhuriyetlerde gerekse diğer coğrafyalarda Türk kültürünü yayma hedefi doğrultusunda kültür merkezlerinin açılması bir ihtiyaç olarak algılanmaya başlanmıştır.

Bu kapsamda 5 Mayıs 2007 tarihinde 5653 sayılı kanun çerçevesinde Yunus Emre Vakfı adıyla bir kamu vakfı kurulmuştur. Vakfın kurucu ve icracı kadrolarına dikkat edildiğinde dış politika ekseninde bir devlet projesi olarak hayata geçirildiği belirginleşmektedir. Yunus Emre Vakfı'nın onursal başkanlığını Cumhurbaşkanı yaparken, mütevelli heyet başkanlığını ise Dışişleri Bakanı yapmaktadır. Aynı şekilde vakıf yönetim organlarında bazı bakanlar, çeşitli resmi kurum ve kuruluş idarecileri ile akademisyenler de yer almaktadır. Amacını "Türkiye'yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını tanıtmak" olarak açıklayan vakıf, bu doğrultuda gerekli sosyo-kültürel etkinlikleri ve eğitim faaliyetlerini yürütmektedir.

Yunus Emre Vakfı bahsi geçen faaliyetlerin icrası için 2009 yılında kendi bünyesinde ihdas edilen Yunus Emre Enstitüsü'nün ilk şubesini Bosna Hersek/Saraybosna'da faaliyete başlatmıştır. Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri (YETKM) olarak faaliyetlerini yürüten bu merkezlerin sayısı 2012 Aralık itibarıyla 34'dür. Londra'dan Tokyo'ya, Astana'dan Kahire'ye birçok dünya başkentinde faaliyet göstermekte olan YETKM'ler şu kentlerde hizmet vermektedir: Saraybosna (Bosna-Hersek), Tiran (Arnavutluk), Astana (Kazakistan), Üsküp (Makedonya), Beyrut (Lübnan), Bükreş (Romanya), Tahran (İran), Londra (İngiltere), İskenderiye (Mısır), İşkodra (Arnavutluk), Fognitsa (Bosna-Hersek), İpek (Kosova), Cakarta (Endonezya), Rabat (Fas), Budapeşte (Macaristan), Prizren (Kosova), Tokyo (Japonya), Lefkoşe (KKTC), Tiflis (Gürcistan), Şam (Suriye), Köstence (Romanya), Varşova (Polonya), Brüksel (Belçika), Priştine (Kosova), Amman (Ürdün) ve Kahire (Mısır). 2009-2012 yılları arasında 26 ayrı noktada kurulan YETKM'lerin Kazan, Bakü, Johannesburg, Amsterdam, Kabil, Paris ve Lima'da da kurulması için gerekli anlaşmalar yapıldığı ve Kuzey Afrika ülkelerinde de kurulması için çalışmalar yürütüldüğü bilinmektedir. Genel olarak bakıldığında 2012 Aralık ayı itibarıyla Ankara dahil 34 ayrı noktada YETKM'lerin resmen var olduğu görülmektedir.

Türk dili, kültürü, sanatı ve tarihi ile ilgili hizmetlerin verildiği merkezlerde, bir yandan dil kursları ile Türkçe öğrenmek isteyenlere bu imkân sağlanırken diğer yandan kültürel ve sanatsal etkinliklerle Türkiye'nin zengin kültür birikimi yansıtılmaktadır. Kültürel ve sanatsal

etkinlikleri el sanatları kurslarından resim sergilerine, enstrüman kurslarından yöresel yemek kurslarına, bilimsel sempozyumlardan konferans ve şiir dinletilerine kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarını da hedef kitlesinde tutan YETKM'ler bu sayede Türk vatandaşlarının Türkiye ile kültürel bağlarını güçlü tutmayı amaçlamaktadır (www.yunusemreenstitüsü.org.). Elbette bu noktada YETKM'lerin kurulduğu ülkelerin rastgele değil belirli bir hedef doğrultusunda seçildiğini belirtmek yerinde olacaktır. Zira YETKM'lerin kurulduğu ülkelerin, coğrafi olarak genellikle son dönemin politik arenası haline gelen Balkanlar ve Ortadoğu'da yoğunlaştığı görülmektedir. Yunus Emre Enstitüsü başkanlığını yürüten Prof. Dr. Ali Fuat Bilkan'ın aşağıda belirtilen açıklaması da bu düşüncüyü doğrular niteliktedir.

"...biz nereye gittiğimizi biliyoruz. Gittiğimiz şehirlerin üzerinde küller var. O külleri kaldırdığımızda içinden şehitlikler, anılar çıkıyor. Bilinen siyasi ve fiziki haritalar vardır. Ama bir de kültür haritası vardır. Biz o siyasi ve fiziki haritada görünmeyen kültürel haritaya bakarak yola çıktık. Amacımız dostluk ve kardeşlik için kültür köprüleri kurmak" (Türkiye Gazetesi, 21.10.2012).

Merkezlerin isminin Yunus Emre olarak belirlenmesi bilinçli bir tercih olarak göze çarpmaktadır. Yunus Emre'nin kapsayıcı bir isim olduğu düşüncesinden hareket eden Enstitü, başka bir isim seçilmesi durumunda verilmek istenen mesajın eksik algılanabileceğini varsaymıştır.

"Yunus Emre'nin tek, çağrışımı, sevgi, dostluk, barış, kardeşlik. Farklı diller konuşanlar bir resim atölyesinde bir araya geliyor. Birbirinin dilini bilmeyen insanlar, bir müzik topluluğa içinde beraber görev alıp bir dil yakalıyor. Yabancı kültüre ait bir şiir dinleyeni ürpertiyor. Yunus Emre bu dilden bahsediyor. Bu yeni bir dil. Bu dil sanat, kültür, şiir, müzik dili, hepimizin heyecanlandığı bir dil" (Bugün Gazetesi, 24.12.2012).

Türk kültürünü yaygınlaştırmayı amaçlayan merkezlerin Türkçe üzerinde yürüttükleri çalışmalar önemli bir noktaya gelmiş gözükmektedir. TOEFL benzeri Türkçe sınavının uygulanmaya başlanması, Türkçe'nin Bosna, Gürcistan, Tunus gibi ülkelerde seçmeli ders olarak okutulmaya başlanması bunun örnekleri olarak kabul edilebilir.

Yunus Emre Enstitüsü tarafından yürütülen Türkoloji projesinden de ayrıyeten bahsetmek bu noktada yarar sağlayacaktır. 1999 yılında Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) tarafından başlatılan ve ilk kez 2000-2001 eğitim öğretim yılında uygulamaya konan Türkoloji projesi, 20 Eylül 2011 tarihinde imzalanan protokolle Yunus Emre Enstitüsü'ne devredilmiştir. Türkoloji Projesinin amacı; "Türkiye'nin diğer ülkelerle dostluğunu geliştirmek, kültürel alışverişini artırmak; Türk dili, edebiyatı, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek, bununla ilgili yurt içi ve yurt dışındaki bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak" olarak açıklanmaktadır. Proje kapsamında yurt dışındaki Türkoloji/Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerine Türkiye'den öğretim elemanı görevlendirilerek bölümlerin eğitim öğretime devam etmesi sağlanmakta, yurt dışında Türk dili ve edebiyatı öğrenimi nitelikli hale getirilmeye çalışılmaktadır. Bu sayede çalışma sahası olan ülkelerde yapılacak eğitim, kültür ve sosyal faaliyetler çerçevesinde Türkçe konuşabilen mevcut bir kitle oluşturulması hedeflenmektedir.

Yunus Emre Enstitüsü tarafından yürütülen bu proje şu anda 30 ülkede 40 Türk Dili ve Edebiyatı/Türkoloji Bölümleri ile Türkçe kurslarında yürütülmektedir. Bu ülkeler; Afganistan, Azerbaycan, Belarus, Belçika, Bulgaristan, Bosna-Hersek, Cezayir, Çin Halk Cumhuriyeti, Estonya, Fas, Gürcistan, Hırvatistan, Hindistan, Irak, İtalya, Kazakistan, Kosova, Letonya, Litvanya, Makedonya, Moğalistan, Pakistan, Polonya, Sırbistan, Slovakya, Sudan, Rusya Federasyonu/Tataristan Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu/Başkurdistan Cumhuriyeti, Ukrayna,

Ukrayna/Kırım Özerk Cumhuriyeti, Ürdün ve Yemen'dir. Bu çalışmalara ilaveten proje kapsamında üniversitelerde Türkçe dersleri alan ve başarılı bulunan yaklaşık 120 öğrenci, 2003 yılından itibaren her yıl Türkiye'ye davet edilerek 20 gün süre ile dil pratiği imkânı sunulmaktadır. Ayrıca, Türkoloji Yaz Staj Programı kapsamında her yaz döneminde Türkiye'ye gelen başarılı öğrenciler, Türkiye'nin tarihi ve kültür mekânlarını yakından tanımaktadırlar.

Yunus Emre Enstitüsü tarafından yürütülen bir diğer dikkat çekici çalışma "100 Türkiye Kütüphanesi Projesi" dir. Şu ana kadar 14 ülkede 25 ayrı noktada kurulan Türkiye Kütüphaneleri ile yurtdışında Türkiye hakkında araştırma yapmak isteyen araştırmacılar için bir kaynak oluşturmak amaçlanmaktadır. Enstitü kendisine hedef olarak Avrupa, Uzakdoğu ve Çin, Ortadoğu ve Afrika, Kuzey ve Güney Amerika, Kafkaslar ve Orta Asya ile Rusya Federasyonu ve Baltık ülkelerini uygulama yeri olarak belirlediğini ilan etmektedir. Türkiye kütüphanelerinde, Türk edebiyatı alanında yetişkinlere ve çocuklara yönelik klasik sayılabilecek kitaplar ve Türkiye hakkında (dili, tarihi, kültürü, sanatı, edebiyatı, mutfacı, şehirleri, turizmi, yatırım ve eğitim imkânları, ekonomisi, siyaseti, dış politikası vb.) yapılacak araştırmalarda temel kaynak kabul edilen 2.000 kitap yer almaktadır.

Balkanlar'da el sanatlarının ihyasını, kültürel mirasın inşasını içeren iki ayrı proje ve T.C. Merkez Bankası ile birlikte yürütülen ortak resim sergileri de Enstitü tarafından uygulamaya geçirilen projeler olarak göze çarpmaktadır. Evliya Çelebi ve İtri Yılı'na ilişkin etkinlikler ile Osmanlı Arşivleri sergisi de tamamlanan projeler arasında bulunmaktadır.

4. SONUÇ

Küreselleşme olgusunun içinde barındırdığı dikotomiler nedeniyle gerek siyasal açıdan gerekse ekonomik veya kültürel açıdan farklı tutum ve davranışların ortaya çıkması günümüzde sıklıkla rastlanılan bir vakiydir. Bu nedenle, bir taraftan ulus devletleri aşındıran diğer taraftan ulus devletlerin sınırlarını belirginleştiren, bir yandan kültür hegemonyasına hayat veren diğer yandan kültürel farklılıkları besleyen bir küreselleşme görüntüsü karşımıza çıkmaktadır.

Çalışma kapsamında konu edindiğimiz Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri de dile getirilen bu dikotominin bir yansıması olarak görülebilmektedir. Türkiye'nin uluslararası arenada kültür politikasına örnek gösterilebilecek bu merkezler Türkiye'nin dilini, tarihini, edebiyatını dünya geneline yayma amacına hizmet eder görünümündedir. Bununla birlikte çeşitli sebeplerle dünyanın farklı ülkelerine göç etmiş vatandaşlarını, soydaşlarını hedef alması da içe dönük bir çaba olarak değerlendirilebilmektedir. Kısacası, küreselleşme karşısında kültürel değerleri koruyabilmek adına, bu merkezler aracılığıyla kapalı devre değil dışa dönük bir yapıda politika yürütülmektedir.

Merkezlerin bu gaye ile yürütülen çalışmalarında ne gibi sonuçlar elde edileceği, henüz kurumsallaşma aşamasında olduğundan, ilerleyen yıllarda daha net olarak ortaya konabilecektir. Ancak küreselleşmenin içinde barındırdığı dikotomiden ve aynı zamanda kültürün dinamik yapısından ötürü, Türkiye'nin kültürel değerlerini korumayı ve yaymayı hedefleyen bu merkezler aracılığıyla, Türk kültürünün de temsilcilik açılan ülkelerin kültürlerinden etkilenecek değişimler yaşaması muhtemel görülmektedir.

KAYNAKÇA

- ADAM, Hüdaverdi (2003), Millî Kültür ver İnançlarımız Işığında Küreselleşme Olgusu, Yeni Ümit Dini İlimler ve Kültür Dergisi, Sayı. 61, İstanbul.
- APPADURAI, Arjun (2009), Küresel Kültürel Ekonomideki Bölünme ve Farklılıklar (Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy)", Küreselleşme Temel

- Metinler, (Çev. Yavuz Çakır-İklim Çakır), Kudret Bülbül (Ed.), Orion Yayınları, Ankara.
- ARTUN, Erman (2005), "Popüler Türk Kültürünün Dünya Kültürlerine Etki ve Katkısı", Uluslararası VI. Türk Kültürü Kongresi, Ankara, <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/50.php>, Erişim Tarihi: 21.11.2012.
- ATASOY, Fahri (2009), "Küreselleşmenin Etkisi Altında Milli Kimlikler ve Türk Kimliği", Türk Kimliği, edt. M. Çağatay Özdemir, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- BALCI, Ali (2006), Roland Robertson, Küreselleşme ve Kültür, Bilgi (12) / 1: 25-36.
- BARBER, Benjamin (2009), Cihad McDünyaya Karşı: Küreselcilik ve Kabilecilik Dünyayı Nasıl Yeniden Şekillendiriyor? (Cihad vs. McWorld. How Globalism and Tribalism are Reshaping the World), Küreselleşme Temel Metinler, (Çev. Haluk Özdemir), Kudret Bülbül (Ed.), Orion Yayınları, Ankara.
- BECK, Ulrich (2009), "Küreselleşme Nedir? (What is Globalization)", Küreselleşme Temel Metinler, (Çev. ve Ed: Kudret Bülbül), Orion Yayınları, Ankara.
- Bostancı, M. Naci (1990), Kültür ve Değişme, Damla Yayınevi, İstanbul.
- BÜLBÜL, Kudret (2009), "Giriş: Küreselleşmeler ve Sonrası: Bir Dikotomiler Dizgesi", Küreselleşme Temel Metinler, Kudret Bülbül (Ed.), Orion Yayınları, Ankara.
- ÇETİN, B. Nadir (2008), Küreselleşme Olgusunun Farklı Boyutlarıyla Toplumsal Yansıması: Küreselleşme Karşıtı Hareketler (Türkiye Örneği), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ.
- DİCKEN, Peter (2009), "Yeni Jeo-Ekonomi (A New Jeo-Economy)", (Çev. Ahmet Ağca), Küreselleşme Temel Metinler, Kudret Bülbül (Ed.), Orion Yayınları, Ankara.
- DURDU, Zafer (2009), Türkiye'de Küreselleşmenin Siyasal-Kültürel Etkileri: Çokkültürcülük-Ulusal Kültür (Ege-Muğla Üniversitesi Örneği), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- ERCİLASUN, Ahmet B. (2009), "Kimlik ve Dil", Türk Kimliği, M.Çağatay Özdemir (Ed.), Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- FEATHERSTONE, Mike (2006), "Global and Local Cultures (Küresel ve Yerel Kültürler)", Çokkültürlülük Eğitim, Kültür ve Din Eğitimi, Recep Kaymakcan (Ed.), Dem Yay., İst.
- GELEKÇİ, Cahit (2003), Küreselleşme ve Milli Kültür, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- GIDDENS, Anthony (2009), "Modernitenin Küreselleşmesi" Küreselleşme Temel Metinler, (Çev. ve Ed. Kudret Bülbül), Orion Yayınları, Ankara.
- GÖKALP, Ziya (2007), Hars ve Medeniyet, Elips Kitap, Ankara.
- GÜZELSARI, Selime (2012), "Küreselleşme", Gökhan Atılgan; E. Attila Aytekin (Ed.), Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinlerarası İlişkiler, Yordam Kitap, İstanbul.
- HELD, D. -McGrew, A. -Goldblatt, D. -Perraton, J. (2009), "Küresel Dönüşümler, Siyaset, Ekonomi ve Kültür (Global Transformation: Politics, Economics and Culture)", Küreselleşme Temel Metinler, (Çev. İsmail Aktar), Kudret Bülbül (Ed.), Orion Yay., Ank.
- HEYWOOD, Andrew (2011), "Siyaset" ed: Buğra Kalkan, 5. Basım, Adres Yayınları, Ankara.
- HIRST, P. -Thompson, G. (2009), "Küreselleşme-Gerekli Bir Mit mi? (Economic Activity in a Globalizing World)", Küreselleşme Temel Metinler, (Çev. Nasuh Uslu), Kudret Bülbül (Ed.), Orion Yayınları, Ankara.
- KALB, D; Land, Marco Van Der (2009), "Mozayik'in Ötesi: Küreselleşen Bir Çağda Kültürel Kimliğin Sorgulanması (Beyond the Mosaic: Questioning Cultural Identity in a Global Age)", Küreselleşme Temel Metinler, (Çev. Zekeriya Tüysüz), Kudret Bülbül (Ed.), Orion Yayınları, Ankara.

- KAYĞUSUZ, İbrahim (2011), Küreselleşme Sürecinin Yerel Kültürler Üzerindeki Etkisi: Konya Örneği, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLT, Sakarya.
- KIZILÇELİK, Sezgin (2012), Küreselleşme ve Sosyal Bilimler, 3. Basım, Anı Yayıncılık, Ankara.
- KONGAR, Emre (1997), Küreselleşme Ve Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Ulusal Kültür, http://www.kongar.org/makaleler/mak_ku.php, Erişim tarihi: 25.11.2012.
- KONGAR, Emre (2008), Kültür Üzerine, 9. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- KÖSOĞLU, Nevzat (2009), "Milli Kimlik ve Tezahürleri", Türk Kimliği (edt.M.Çağatay Özdemir), İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- KYMLİCKA, Will (1998), Çokkültürlü Yurttaşlık – Azınlık Haklarının Liberal Teorisi-, çev: A. Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- MAHİROĞULLARI, Adnan (2005), Küreselleşmenin Kültürel Değerler Üzerine Etkisi, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Cilt. 50, Sayı:1, ss.1275-1288. <http://www.iudergi.com/tr/index.php/sosyalsiyaset/article/viewFile/290/274>;23.11.2012.
- MALINOWSKI, Bronislaw (1990), İnsan ve Kültür, çev: Fatih Gümüş, V Yayınları, Ankara.
- MAZRUI, Ali A. (2009), "Evrensellik İddiası: Küreselleşen Bir Çağda Batı Kültürü", Küreselleşme Temel Metinler, (Çev. Hakan Arıkan), Kudret Bülbül (Ed.), Orion Yayınları, Ankara.
- ÖZYURT, Cevat (2005), Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılaşma, Açılım Kitap, İstanbul.
- ÖZYURT, Cevat (2011), "Küreselleşme ve Kimlik Etkileşimi: Modern, Postmodern ve Küresel Kimlik Sorunu", Değişim Sosyolojisi –Dünyada ve Türkiye’de Toplumsal Değişme, Ertan Eğribel, Ufuk Özcan (Ed.), Sosyoloji Yıllığı 21, ss. 507-539, Kitabevi, İstanbul.
- PERRATON, J. -GOLDBLATT, D. -HELD, D. -MCGREW, A. (2009), " Küreselleşen Bir Dünyada Ekonomik Aktivite (Economic Activity in a Globalizing World)", Küreselleşme Temel Metinler, (Çev. Nedret Demirci), Kudret Bülbül (Ed.), Orion Yayınları, Ankara.
- RİTZER, George (2009), "McDonaldlaştırmaya Giriş", Küreselleşme Temel Metinler, (Çev. Şen Süer Kaya), Kudret Bülbül (Ed.), Orion Yayınları, Ankara.
- ROBERTSON, Roland (1999), (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal), Bilim ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- RODRİK, Dani (2009), "Küreselleşme Sınırı Aştı mı?", Küreselleşme Temel Metinler, (Çev. İzzet Akyol-Fatma Ünsal), Kudret Bülbül (Ed.), Orion Yayınları, Ankara.
- SMITH, Anthony. D. (2009), "Global Kültüre Doğru (Towards a Global Culture)", Küreselleşme Temel Metinler, (Çev. Zekeriya Tüysüz), Kudret Bülbül (Ed.), Orion Yayınları, Ankara.
- TOMLINSON, John (2009), "Kültür Emperyalizmi (Cultural Imperialism: A Critical Introduction)", Küreselleşme Temel Metinler, (Çev. Celaleddin Güngör, Kudret Bülbül (Ed.), Orion Yayınları, Ankara.
- TOK, Nafiz (2006), "Çokkültürlülüğe Bir Yanıt Olarak Tek Kültürcülük ve Çok Kültürcülük", Din Kimlik Kültür, Demokrasi Platformu Dergisi, S.5, ss. 19-35, Ankara.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya (2008), Millet ve Tarih Şuuru, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- WALLERSTEIN, İmmanuel (2009), "Kalkınmacılık ve Küreselleşmeden Sonrası Ne? (After Developmentalism and Globalization, What?)", Küreselleşme Temel Metinler, (Çev. Yusuf Okan Kavuncu, Kudret Bülbül (Ed.), Orion Yayınları, Ankara.
- WILLIAMS, Raymond (1993), Kültür, (Çev. Suavi Aydın), İmge Kitabevi, Ankara.
- <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/haberdetay.aspx?NewsID=25570>, "Japonya’dan Peru’ya Kültür Ağı Örülüyor", Erişim Tarihi: 10.11.2012.
- <http://yunusemreenstitusu.org/turkiye/index>.
- http://yunusemreenstitusu.org/turkiye/index.php?lang=tr&page=10&anIcat_2=0&anIitm_2=28, " Kültürel Sınırlar Dönemi Başlıyor", Bugün Gazetesi, 24.12.2012, Erişim Tarihi: 31.12.2012).